

Kinga Zając

kinga.zajac@pk.edu.pl

Helena Gałek

hgalek@pk.edu.pl

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

Spojrzenie na czasopisma służące prezentacji danych badawczych

Streszczenie: Kolejnym krokiem w rewolucji otwartego dostępu jest pojawienie się miejsc, gdzie mogą być udostępniane dane badawcze. Podczas gdy repozytoria danych są coraz powszechniej znane i rozwijają się również w Polsce, nowością są czasopisma naukowe służące przede wszystkim prezentacji danych badawczych. W artykule zaprezentowano charakterystykę tej formy publikacji na przykładzie największego obecnie czasopisma zajmującego się publikowaniem danych badawczych „Data in Brief”.

Słowa kluczowe: dane badawcze, open access, open data journals, Data in Brief

Publikowanie danych badawczych to jeden z najmłodszych trendów w środowisku naukowym. Samo udostępnianie surowych danych nie jest zjawiskiem nowym. Zainteresowani dostępem do materiału badawczego zgromadzonego przez autora artykułu naukowego mogli zwrócić się do niego z prośbą o udostępnienie danych badawczych. Okazuje się jednak, że takie prośby rzadko spotykały się z oczekiwanym odzewem¹. Dlatego na podatny grunt trafiła idea dzielenia się danymi badawczymi.

Najistotniejszym wyzwaniem związanym z udostępnianiem danych badawczych jest odpowiedź na pytanie: gdzie i jak publikować? Najczęściej dane zamieszcza się w repozytoriach danych badawczych. Ogólne lub dziedzinowe, uniwersyteckie, regionalne lub międzynarodowe repozytoria służą jako aglomeraty danych, niejednokrotnie ogromnych pojemnościowo oraz zróżnicowanych pod względem formatów. W 2012 r. *German Research Foundation* utworzyła wyszukiwarkę repozytoriów re3data.org, która pozwala na szybkie odnalezienie odpowiedniego miejsca na opublikowanie własnych wyników badań. W repozytoriach, oprócz popularnych zdjęć, wykresów czy ankiet, można znaleźć np. kody źródłowe oraz różne aplikacje. Obecnie re3data.org indeksuje ponad 2500 repozytoriów, w tym pięć z Polski. Jedno z nich otrzymało certyfikat *CoreTrustSeal*, międzynarodowej organizacji, której głównym celem jest zapewnienie badaczom dostępu do repozytoriów godnych ich zaufania².

Innym sposobem udostępniania danych badawczych stały się czasopisma naukowe. Ponieważ oryginalne artykuły naukowe prezentują zwykle wyniki przeprowadzonych badań, czasopisma zaczęły publikować także materiały dotyczące analizowanych danych. Naturalnym tego następstwem było pojawienie się czasopism poświęconych w całości danym badawczym (*data journals*).

¹ WALTERS, W. Data journals: incentivizing data access and documentation within the scholarly communication system. *Insights* [online]. 2020, nr 33. [Dostęp 19.10.2020]. ISSN 2048-7754. Dostępny w: <https://doi.org/10.1629/uksg.510>.

² *CoreTrustSeal* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://www.coretrustseal.org/about/>.

Ich wydawcy ustalają własne zasady publikowania, w myśl których dane badawcze można umieścić bezpośrednio w artykule (tzw. *data papers* lub *data reports*) albo opublikować artykuł opisujący dane:

- linkujący do danych umieszczonych w ogólnodostępnych repozytoriach,
- cytujący zasób umieszczony w ogólnodostępnych repozytoriach,
- spełniający oba warunki.

W powyższych przypadkach wydawcy mogą określić, który element jest wymagany lub tylko zalecany³. Opublikowane surowe lub przetworzone dane stanowią podstawę, na której budowana jest wiedza naukowa, techniczna i medyczna.

Niektóre serwisy czasopism, np. ScienceDirect (platforma Elseviera), pozwalają na wyszukiwanie artykułów według typu artykułu. Obecnie w bazie znajduje się ponad 7000 artykułów danych (*data articles*). Najwięcej, bo ponad 6000, w multidyscyplinarnym czasopiśmie „Data in Brief” udostępnianym w modelu otwartym. Zostało ono założone w 2014 r., a liczba opublikowanych w nim artykułów wzrosła od tego czasu z kilkunastu do ponad tysiąca. Popularność zamieszczonych w nim artykułów potwierdzają statystyki pobrań pełnych tekstów z całego świata. W samej Polsce *data papers* zostały pobrane ponad 17 000 razy, jednak największą przydatność zawartości czasopisma wykazują statystyki z terenów Chin i Stanów Zjednoczonych (ponad 250 000 pobrań w każdym kraju)⁴.

Polityka wydawnicza wymaga od autorów posiadania danych zebranych metodą naukową i mających wartość dla środowiska naukowego. Nie tylko opis, ale i wszelkie dane zawarte w publikacji muszą być przetłumaczone na język angielski⁵. Jak w każdym czasopiśmie naukowym wszystkie artykuły poddane są recenzji, jednak różni się ona od recenzji typowego artykułu naukowego. Recenzenci kierują się innymi kryteriami, tj. zwracają uwagę na sensowność opisu, użyteczność zawartych danych oraz ich naukowe udokumentowanie. Techniczny aspekt publikacji jest oceniany ze względu na format danych oraz zgodność z szablonem zgłoszeniowym.

Czasopismo „Data in Brief” stało się także miejscem publikowania danych przez polskich badaczy (24 pracowników naukowych), co plasuje Polskę na 32 miejscu wśród 107 krajów podanych w afiliacjach autorów⁶. W latach 2015–2019 nasi autorzy opublikowali zaledwie po kilka artykułów, jednak w 2020 r. pojawiło się ich już ponad 20. Trzy z nich powstały na Wydziale Inżynierii i Technologii Chemicznej Politechniki Krakowskiej⁷.

³ Research Data Guidelines. W: *Elsevier* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://www.elsevier.com/authors/author-resources/research-data/data-guidelines>.

⁴ Data in Brief. Downloads. W: *Elsevier* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://journalinsights.elsevier.com/journals/2352-3409/downloads>.

⁵ What data are suitable for Data in Brief?. W: *Elsevier* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://www.journals.elsevier.com/data-in-brief/policies-and-guidelines/what-data-are-suitable-for-data-in-brief>.

⁶ Data in Brief. Authors. W: *Elsevier* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://journalinsights.elsevier.com/journals/2352-3409/authors>.

⁷ Authors affiliated with Cracow University of Technology. W: *ScienceDirect* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://www.sciencedirect.com/search?affiliations=cracow%20university%20of%20technology&articleTypes=DAT>.

Artykuły opisujące dane badawcze (*data papers*) przynoszą wiele korzyści ich autorom. Mogą stanowić pierwszy, łatwiejszy w porównaniu z tradycyjnym artykułem krok w kierunku publikowania naukowego. Przy mniejszym wysiłku autor zyskuje artykuł naukowy w potencjalnie wysoko punktowanym czasopiśmie. Istotną przewagą czasopism nad repozytoriami jest również łatwość ich cytowania, co przekłada się bezpośrednio na liczbę cytowań. Kolejną zaletą czasopism danych jest fakt zaufania środowiska naukowego do artykułu opublikowanego w renomowanym czasopiśmie, gdzie proces *peer-review* jest podstawą i znakiem jakości. Możliwość publikacji dodatkowego artykułu na podstawie jednego procesu badawczego przekłada się również na przyrost liczby publikacji danej instytucji, co z kolei wpływa na jej renomę oraz może stanowić dodatkowy argument przy staraniu się o wsparcie finansowe. Coraz częściej też opublikowanie danych badawczych jest wymagane dla otrzymania grantu. Z drugiej strony sami wydawcy coraz częściej oczekują takiej publikacji towarzyszącej głównemu artykułowi⁸. Na stronach wydawców można spotkać listy rekomendowanych repozytoriów spełniających zasady [FAIR](#). Trudno oczywiście spodziewać się, że każdy opublikowany artykuł opisujący dane badawcze lub raport danych (*data report*) będzie wyczerpującym źródłem danych. Zadaniem takiego artykułu jest w dużej mierze dostarczenie dodatkowych, szczegółowych informacji o procesie pozyskiwania danych, ich analizy, zastosowanych procedur i podjętych decyzji, na które to wyjaśnienia często naukowcy nie mogą sobie pozwolić w pierwotnym artykule. Jest to kolejna wartość dodana, która wzbogaca środowisko naukowe oraz pozwala na lepsze zrozumienie materiału badawczego.

Przejrzystość badań naukowych to jeden z motorów napędowych ruchu udostępniania danych badawczych. Możliwość ponownego wykorzystania i analizy zgromadzonego materiału pozwala też na ograniczenie podwójnego finansowania. Tutaj również *data sharing* spotyka się z ideą otwartej nauki. *Open data journals* stanowią okazję do połączenia wszystkich zalet tradycyjnego publikowania, dzielenia się danymi naukowymi i przyspieszenia oraz poszerzenia procesu obiegu informacji naukowej. A dla bibliotekarzy akademickich znajomość takiej ścieżki publikowania może być ważna zwłaszcza podczas konsultacji dotyczących opracowania przez naukowców planów zarządzania danymi badawczymi w związku z aplikowaniem o granty.

Bibliografia:

1. CASTRO, E. i in. Evaluating and Promoting Open Data Practices in Open Access Journals. *Journal of Scholarly Publishing* [online]. 2017, Vol. 49, Iss. 1, s. 66-88. [Dostęp 19.10.2020]. ISSN 2048-7754. Dostępny w: <https://doi.org/10.3138/jsp.49.1.66>.
2. Data in Brief. Authors. W: *Elsevier* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://journalinsights.elsevier.com/journals/2352-3409/authors>.
3. Data in Brief. Downloads. W: *Elsevier* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://journalinsights.elsevier.com/journals/2352-3409/downloads>.
4. Research Data Guidelines. W: *Elsevier* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://www.elsevier.com/authors/author-resources/research-data/data-guidelines>.
5. WALTERS, W. Data journals: incentivizing data access and documentation within the scholarly communication system. *Insights* [online]. 2020, nr 33. [Dostęp 19.10.2020]. ISSN 2048-7754. Dostępny w: <https://doi.org/10.1629/uksg.510>.

⁸ CASTRO, E. i in. Evaluating and Promoting Open Data Practices in Open Access Journals. *Journal of Scholarly Publishing* [online]. 2017, Vol. 49, Iss. 1, s. 66–88. [Dostęp 19.10.2020]. ISSN 2048-7754. Dostępny w: <https://doi.org/10.3138/jsp.49.1.66>.

6. What data are suitable for Data in Brief? W: *Elsevier* [online]. [Dostęp 19.10.2020]. Dostępny w: <https://www.journals.elsevier.com/data-in-brief/policies-and-guidelines/what-data-are-suitable-for-data-in-brief>.